

10. výročie založenia Slovenského výskumného ústavu v Békešskej Čabe (Maďarsko)

Mária Homišinová, homisin@saske.sk

Dňa 17. novembra 2000 Slovenský výskumný ústav Zväzu Slovákov v Maďarsku uskutočnil v priestoroch župnej knižnice v Békešskej Čabe slávnostné zasadnutie pri príležitosti 10. výročia svojho založenia.

Na zasadnutí sa zúčastnili zástupcovia domácich národnostných inštitúcií (Zväz Slovákov v Maďarsku, Čabianska organizácia Slovákov, Dom slovenskej kultúry v Békešskej Čabe, Slovenský kultúrny dom v Budapešti, Združenie slovenských spisovateľov a umelcov v Maďarsku a iní.), vysokých škôl (spomenieme Univerzitu Lóránda Eotvosa v Budapešti, Vysokú školu pedagogickú Gyulu Juhásza v Segedíne, Rímskokatolícku vysokú školu pedagogickú Jánosa Vitéza v Ostrihome, Vysokú školu Samuela Tešedíka v Sarvaši a Békešskej Čabe), slovenských samospráv (predseda celoštátnej slovenskej samosprávy, predstavitelia obecných slovenských samospráv), domáca slovenská inteligencia, ale i hostia zo zahraničia. Tých reprezentovali zástupcovia vedeckých inštitúcií, s ktorými ústav udržiava pracovné kontakty (Ústav etnológie SAV v Bratislave, Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach, Jazykovedný ústav SAV v Bratislave, Historický ústav SAV v Bratislave), ako i školských ustanovizní (Katedra etnológie FFUK Bratislava, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre).

Priebeh slávnostného zasadania organizátori formovali do dvoch blokov. Ten prvý sa niesol v duchu bilancie práce ústavu, hodnotenia, spomínania, ale i sebakritiky a ďalších predsavzatí a plánov predovšetkým zo strany pracovníkov ústavu. V tom druhom bol vymedzený priestor pre jednotlivých predstaviteľov kontaktných pracovísk, či už domácich alebo zo zahraničia. Pre priblíženie atmosféry zasadania sa zastavíme pri niektorých vystúpeniach v oboch blokoch.

Slávnostný úvodný prejav predniesla podľa očakávania predsedníčka Zväzu Slovákov v Maďarsku - pani Ružena Egyedová-Baráneková. Ako inak, veď bol to práve Zväz Slovákov v Maďarsku, ktorý v roku 1990 výrazne podporil iniciatívu čabianskej slovenskej inteligencie vytvoriť samostatne fungujúci Slovenský výskumný ústav so sídlom v Békešskej Čabe a bol to tiež on, ktorý sa v neľahkých časoch transformácie maďarskej spoločnosti všemožne snažil ústavu vytvárať patričné zázemie a poskytoval mu ochranu. Len pre doplnenie poznamenávame, že Zväz fungoval od roku 1948 (do roku 1990 pod názvom Demokratický Zväz Slovákov v Maďarsku) ako kultúrno-spoločenská organizácia a od roku 1990 prešiel významnými transformačnými zmenami. Od roku 1993, roku vzniku slovenských samospráv, ktoré majú reprezentovať záujmy Slovákov v Maďarsku, sa Zväz stal občianskou organizáciou, len čiastočne dotovanou zo štátneho rozpočtu. V súčasnosti má vyše 70 miestnych pobočiek, ktoré podporujú kultúrny rozvoj Slovákov v Maďarsku a predovšetkým v tomto smere vyvíjajú svoje aktivity.

Predsedníčka Zväzu vysoko ocenila záslužnú prácu ústavu, ktorú za desať rokov svojej existencie vykonal. Vyzdvihla, že napriek málo početnej personálnej základni (ústav má celkovo 4 pracovníkov) sa ústav dokázal presadiť vo vysokej konkurencii a svojimi výskumami sa úspešne zaradil medzi ostatné vedecko-výskumné pracoviská v Maďarsku. Navyše, ako podotkla, svojou činnosťou obohacuje národnostné cítienie nielen domácej slovenskej inteligencie, ale aj ostatných Slovákov žijúcich v Maďarsku. Tým potvrdil, že má svoje miesto v povedomí Slovákov v Maďarsku. Úprimné slová predsedníčky Zväzu sprevádzané gratuláciou a srdečným prianím elánu do ďalších rokov činnosti ústavu trochu zatienilo jej konštatovanie na záver. S lútosťou všetkým prítomným oficiálne oznámila, že Zväz, predovšetkým z dôvodov zmien, ktoré sám podstúpil (zmienili sme sa o nich už skôr), už ďalej nemôže fungovať pre ústav

ako zastrešujúci orgán. Napriek všemocnému úsiliu, ktoré Zväz posledné roky vynakladal pre zachovanie súčasného stavu, situáciu už ďalej nemôže zvládnuť. Podotýkame, že pre Slovenský výskumný ústav to de facto i de jure znamená, že prestane byť jej členom a ocitá sa v akomsi existenčnom vákuu, keďže v takejto podobe funguje ako jediné národnostne orientované výskumné pracovisko v Maďarsku. Problém ďalšieho fungovania alebo dokonca existencie ústavu je teda v súčasnosti predovšetkým problémom právnym (nepochybne i finančným). Hoci všetci prítomní nepochybovali o tom, že uvedené zasadanie nie je miestom riešenia tohto problému, napriek tomu netrpezlivo očakávali aspoň zmienku o tom, či sa nájde prijateľné riešenie, ktoré by bolo garanciou existencie ústavu a umožňovalo by jeho zachovanie, prípadne, aká by mohla byť jeho reálna podoba. Riešenie sme sa dozvedeli až na konci zasadania. Ale neprebíhame.

Po vystúpení predsedníčky Zväzu sa slova ujala súčasná riaditeľka Slovenského výskumného ústavu - prof. Anna Divičanová. Lite motívom jej vystúpenia bolo poukázanie na miesto Slovenského výskumného ústavu v sieti národnostných inštitúcií a bilancia interdisciplinárnych výskumov. Stručne priblížila desať rokov činnosti ústavu, jeho radosti i starosti - ako ich sama nazvala. Zdôraznila, že hlavnou úlohou ústavu je výskum minulosti a prítomnosti Slovákov žijúcich v Maďarsku. Vo vedecko-výskumnej činnosti sa ústav zameril na historické, jazykové, etnografické i sociologické výskumy, ktoré organizuje za participácie domácich a zahraničných (predovšetkým slovenských) inštitúcií. Medzi Slovámi v Maďarsku sú všeobecne známe a populárne každoročne organizované národopisné výskumy, tzv. národopisné tábory v lokalitách slovenských obcí. Ústav sa výrazne spolupodieľal pri organizovaní celého radu sympózií pri príležitosti okrúhlych výročí usídlenia Slovákov v Maďarsku a založenia jednotlivých slovenských osád - obcí (Békešskej Čaby, Sarvaša, Poľného Berinčoku, Slovenského Komlóša a pod.) (pozri <http://www.saske.sk/cas/3-99/index.html>). Zmyslom sympózií bolo na jednej strane priblížiť históriu a kultúru slovenských obcí, na druhej strane pozdvihnúť národnostné cítenie, upozorniť na súčasný život, prejavy tradičnej kultúry a problémy obyvateľov slovenských obcí v Maďarsku. Riaditeľka vyzdvihla aj bohatú publikačnú činnosť ústavu, medzi inými hlavne vydanie dvoch publikácií vydaných dvojjazyčne - v roku 1993 Atlas slovenských nárečí v Maďarsku a v roku 1996 Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku. Zároveň vysoko ocenila spoluprácu a odbornú pomoc zo strany ostatných vedeckých pracovísk a inštitúcií, s ktorými má ústav pracovné kontakty. Menovala konkrétne pracoviská a spomenula výsledky vzájomnej spolupráce. Podotkla, že medzi prioritné úlohy ústavu patrí aj to, aby sa výsledky vedeckých výskumov dostávali k slovenskej menšine, "aby tým obohatovali národnostné povedomie Slovákov a upriamovali pozornosť na vlastné kultúrne a spoločenské hodnoty".

V ďalších vystúpeniach bola venovaná pozornosť organizačnej a pedagogickej činnosti Slovenského výskumného ústavu (Ján Chlebnický - SVÚ Békešská Čaba) a výskumu slovenského jazyka v Maďarsku (Doc. Mária Žiláková - Univerzita ELTE Budapešť).

Druhý blok vystúpení sa niesol v duchu srdečných gratulácií, odovzdávania pozdravných listov a nechýbali ani slová ocenenia a uznania záslužnej práce ústavu. Tlmočili ich predstavitelia a zástupcovia inštitúcií, s ktorými ústav udržuje dlhoročné pracovné kontakty (v úvode sme ich vymenovali). Medzi ne sa zaraďuje aj Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach, ktorý nadväzujúc na kontakty s predstaviteľmi slovenskej inteligencie v Békešskej Čabe ešte v časoch pred existenciou Slovenského výskumného ústavu (s členmi Zväzu Slovákov v Maďarsku) ich udržuje aj v súčasnosti. V pozdravnom liste, ktorý odznel na zasadaní, riaditeľ SvÚ SAV vysoko ocenil aktivity Slovenského výskumného ústavu, ktorými zohráva významnú úlohu pri upevňovaní, zachovávaní a ďalšej reprodukcii slovenskej identity. Vyjadril radosť z toho, že SvÚ SAV sa spolupodieľa na výskume Slovákov v Maďarsku prostredníctvom realizovaných spoločných sociologických výskumov zameraných na skúmanie etnickej identity slovenskej inteligencie a slovenskej rodiny v Maďarsku. Vyjadril presvedčenie, že výskumné zistenia z uvedených dvoch transparentných výskumov môžu byť určitým stimulom k ďalšej aktivizácii slovenského etnika žijúceho v Maďarsku, uvedením si dôležitosti uchovávaní a reprodukcie etnického povedomia Slovákov v Maďarsku. Zároveň podotkol, že "aj vďaka týmto výskumom sa Slováci na Slovensku môžu dozvedieť, ako cítia a zmýšľajú ich krajanovia v Maďarsku". Na záver aj v mene ostatných pracovníkov SvÚ SAV ubezpečil o pretrvávajúcej podpore a odbornej pomoci pri ďalších projektoch zameraných na skúmanie slovenského etnika v Maďarsku a zaželal veľa pracovného elánu do ďalšej tvorivej činnosti ústavu.

Vystúpenia ostatných účastníkov zasadania sa niesli v podobnom duchu, každý z nich však do vystúpenia vložil to "svoje", čo bolo pre vzájomnú spoluprácu charakteristické. Tak sme mali jedinečnú príležitosť posúdiť široký pracovný záber Slovenského výskumného ústavu. A nebolo toho málo.

Na záver zasadania, možno symbolicky, možno zámerne, ale v každom prípade veľmi optimisticky vyzneli slová predsedu Celoštátnej slovenskej samosprávy pána Jána Fúzika, ktorý naznačil určité východisko "zo začarovaného kruhu" otázok ďalšej existencie a fungovania Slovenského výskumného ústavu v Békešskej

Čabe. Zdá sa, že možným riešením by mohlo byť jeho pôsobenie pod záštitou Celoštátnej slovenskej samosprávy, čo si však vyžaduje patričné administratívno-právne úkony. Vyjadril však presvedčenie, že sa tento zámer v plnom rozsahu podarí a ústav bude môcť pokračovať už v rozbehnutej práci. Všetci prítomní túto správu prijali s veľkým aplauzom a nadšením. Zostáva nám už len veriť, že jeho slová sa stanú čo-nevidieť skutočnosťou. Pre Slovákov v Maďarsku by totiž mohlo mať ďalekosiahle následky, keby sa " prestalo poskytovať zázemie, ktoré zabezpečí istotu pre vrstvu (mysliac tým slovenskú inteligenciu), bez ktorej sa v dnešnej spoločnosti nemôže udržať a pestovať jazyk a kultúra Slovákov v Maďarsku", ako sa vyjadrila riaditeľka ústavu A. Divičanová v publikácii - Slováci v Maďarsku (Press Publica, 1999, s. 122).

Úplne na záver je treba podotknúť, že slávnostný ráz zasadania znásobila aj príznačná slovenská srdečnosť a pohostinnosť, ku ktorej prispela aj verejná Nadácia pre národné a etnické menšiny v Maďarsku. Aj takouto formou ďakujeme organizátorom za pozvanie a príjemne strávené chvíle.